
SZATMÁRI FERENC*

Az Európai Unió pénzügyi rendszerei és a magyar csatlakozás

The Monetary Information Systems of the European Union and Hungary's accession

By the time Hungary becomes a member in the Economic and Monetary Union the Hungarian monetary information systems will need to have become fully compatible with the corresponding systems of the European Union.

In the first part of my paper I will describe the monetary information systems of the European Union that set the path for convergence but I will also mention the banking organisations of the EU that have established, operate and supervise these monetary information systems (ECB, ESBC, EBA, EBA CLEARING, TARGET and S.W.I.F.T). Euro denominated settlement systems are another important issue in the scope of which I am going to provide information about EURO1, STEP1 and STEP2 systems and the concept of creating the Single European Payment Area (SEPA).

In the second part, I am reviewing Hungary's opportunities for accession and the Payment System Forum that has been established to facilitate this aim, the role of the Hungarian National Bank and the status of its 'pre-fund' membership, the role of GIRO Rt. and HUNSTEP2, the monetary information system.

Bevezetés

Magyarország európai uniós csatlakozását követően az országgal szembeni konvergencia kritériumok a szakterületenkénti EU-komformitás megteremtésének irányából jelentkeznek a legalapvetőbb módon. Érvényes ez a követelmény a hazai pénzügyi területre is, ahol a határozott formában jelentkező konvergencia-kritérium időskálájának kezdete a 2004. május 1-jei csatlakozás dátuma, s ha nem is a végső mérföldkő, de a jelenleg belátható legfontosabb határidő a pénzügyi területen a 2010. évre tervezett csatlakozásunk az Európai Monetáris Unióhoz. Ezen az időskálán kell a magyar pénzügyi rendszereknek teljes körűen „képesé és kompatibilissé” válniuk az Európai Unió adekvát rendszereivel.

Az Európai Unió pénzügyi rendszerei

Fejlemények az európai elszámolás-forgalomban

Európa a világ élenjáró tendenciáit, elsősorban az Egyesült Államok pénzügyi rendszereinek fejlődését igyekszik nyomon követni. A jellemző tendencia az elszámolóházi tevékenység állami szférából a piaci szférába történő áttevődése, vagyis a liberalizálódás az elszámolási piacon. Jól nyomon követhető

* BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi Intézete, Informatika Tanszék, főiskolai adjunktus.

tő ezzel párhuzamosan az országhatárokon túlnyúló regionális, sőt földrésznyi lefedettségű, nagy egységes rendszerek kialakulása. A regionális elszámolóházak üzleti alapon működnek a világ egyre nagyobb részén. A pénzinformatikai rendszerek is felhasználják az új szabványok megjelenését, amelyeket elsősorban az internet hoz magával, s megvalósítanak így új lehetőségeket, pl. az internet alapú tőzsdei tranzakció felvitel lehetőségét.

Központi Bankok Európai Rendszere – KBER

Az európai uniós törekvések jegyében létre kellett hozni az egységes pénzügyi rendszert, az Európai Monetáris Uniót. Ehhez szükség volt az egységes pénz és az európai jegybank megteremtésére is. A nagy lépés 1998. július 1-jén következett be, amikor a megalakult a Központi Bankok Európai Rendszere (KBER). Ehhez 1998. május 26-án a 11 résztvevő tagállam állam- és kormányfői kijelölték a jövődéli közös európai jegybank elnökét, alelnökét és 4 másik igazgatósági tagját, július 1-jén pedig az Európai Monetáris Intézet (EMI) megszűntével egyidőben megalakult a Központi Bankok Rendszere. A KBER tagjai egyrészt az Európai Központi Bank (EKB), másrészt az Európai Unió 15 tagállamának jegybankjai. Négy EU tagállam (Anglia, Dánia, Görögország és Svédország) központi bankja nem csatlakozott az EMU-hoz, ezen tagállamok nem tartoznak az eurozónába, így speciális státusszal rendelkeznek. Szabadon végezhetik a nemzeti monetáris politikai műveleteiket, de nem vehetnek részt abban a döntési mechanizmusban, amely az eurozónára vonatkozó egységes monetáris politikára vonatkozik.

A Kormányzó Tanács januári döntése alapján 1999. elejétől bevezették az Eurórendszer (Eurosystem) fogalmát, mely az EKB és a 11 résztvevő nemzeti bank együttesét takarja.

A fentiek szerint kialakult európai pénzügyi rendszerben 1999. január 1-jétől bevezették az eurót, egyelőre csak számlapénzként a nemzetközi forgalomban, majd 2002. január 1-jétől készpénz formában is, mint bankjegy és érme. Ehhez rögzítették az ún. konverziós rátákat, vagyis a megszűnő nemzeti valuták akkori érvényes euró-árfolyamait.

Európai Központi Bank – EKB

Az European Central Bank (ECB) az Európai Unió pénzügyi rendszerének, a Monetáris Uniónak alappillére, ugyanakkor nem rendelkezik teljes önállósággal az európai monetáris ügyek intézésében, mert a döntési mechanizmusba bevonásra kerültek a 11 EMU tagország nemzeti központi bankjainak kormányzói.

Az EKB jegyzett tőkéje 5 Mrd EUR. A bank kizárólagos tőkejegyzői a nemzeti központi bankok. A tőkejegyzés során az egyes nemzeti bankok (négy tizedes pontossággal kifejezett) súlyát a közösség GDP-jén és népességén belüli tagállami részesedés alapján határozták meg. A 11 eurozónabeli nemzeti bank a tőkejegyzés során a számára előírt összeget egészében, az eurót be nem vezető 4 EU-tagállam nemzeti bankja pedig csak az előírt összeg 5%-át volt köteles befi-

zetni, mely összeggel az EKB működési költségeihez járulnak hozzá. Ezek alapján a befizetett jegyzett tőke nagysága 3,998 Mrd EUR.

Az EKB működési keretei lényegében megfelelnek egy nemzeti központi bank feladatainak.[1]

Központi Bankok Európai Rendszere – KBER

Az European System of Central Banks (ESCB) az Európai Unió pénzügyi rendszerének legmagasabb szintű szervezete. Magába foglalja az EKB-t, valamint a 15 EU tagállam Nemzeti Központi Bankjait (NKB). Az európai szintű monetáris döntések az EKB 3 döntéshozó szervében valósulnak meg, témaköri jogosultsági struktúra mentén. Lényeges momentum viszont, hogy az EKB döntéshozó szerveiben helyet foglalnak a GMU-11, illetve az EU-15 nemzeti központi bankjainak kormányzói is, túl az EKB Igazgatósági tagjain. Ebből a „belső-külsős” résztvevői körből alakul ki az EKB égisze alatti, de valójában KBER EU-s döntési mechanizmus.

A TARGET

A TARGET az EU országokban működő, valós idejű bruttó elszámolás alapján működő fizetési rendszerekből (RTGS), valamint az ezek között összeköttetést biztosító rendszerből (interlinking) áll. A TARGET mozaikszó az angol elnevezés (Trans-European Transfer) kezdőbetűiből alakult ki, jelentésében pedig a közös „cél”-t hordozza, az európai egyesítést.

A TARGET létrehozása

1998 novemberében az EKB kiadta a Trans-európai Automatizált Valós idejű Bruttó Elszámolási rendszer (TARGET) projekt előrehaladásáról szóló harmadik jelentést. Az EMI Tanácsának – ami korábban, az EKB megalakulása előtt a projektet gondozta – minden addigi döntését az EKB Kormányzó Tanácsa elfogadta. Ezzel hivatalosan is létrejött az EU egységes fizetési rendszere, az EU-15 jegybankjai által üzemeltetett hazai RTGS fizetési rendszerek összekapcsolásaként [6].

Korábban az EMI jelentette meg az első jelentést a TARGET-ről, majd a TARGET projekt előrehaladásáról szóló első és második jelentést. 1998. júliusában az EKB két információs anyagot is kiadott a témában: „TARGET brochure” és „The TARGET service level”.

A TARGET 1999. január 1-jei indulásáig és azt követően a kezdeti értékelések időszakában is számos kiadvány jelent meg az EKB gondozásában [2] – [9].

A TARGET működése

A TARGET működésének szervezési alapja a decentralizáció elve, ami első sorban kényszerűségből került elfogadásra. A fizetési rendszer a már meglévő nemzeti RTGS hazai fizetési rendszerekre alapozódik. A bankközi kiegyenlítés a jegybanki számlákon történik, ezen fizetéseket a jegybankok egymás között bonyolítják. Néhány centralizált funkció is van: TARGET koordinátor, end-of-day funkció, helpdesk, teszt központ, az Euro1 és a CLS számlavezetés és kiegyenlítés.

A résztvevők közötti kapcsolatot a S.W.I.F.T. által nyújtott INTERLINKING szolgáltatás teremti meg. Minden jegybank számlát vezet az összes többi jegybank részére a „határon” átmenő fizetési megbízások teljesítésére. A jegybankok és az EKB egymással szintén S.W.I.F.T. kapcsolatban vannak.

A TARGET euró átutalásokat (credit transfer) bonyolít az EU tagországok között. A bank-to-bank és ügyfél átutalások esetében nincs alsó és felső értékhatár. A fizetéseket a bank a saját jegybankjához nyújtja be, amely a terhelést követően továbbítja a tételt a jogosult bank jegybankjához. A maximális teljesítési idő 30 perc a két RTGS-re nézve, utána el kell indítani a hibakeresést. Az indító jegybanki terheléstől kezdve a tétel visszavonhatatlan, a fogadó jegybanki jóváírást követően pedig végleges, amiről visszaigazolást kap az indító jegybank.

A működési idő tekintetében egységes az üzemidő, EKB zónaidő szerint, ügyfél tételek: 7.00-17.00 interbank tételek: 7.00-18.00. Szünnapok: szombat, vasárnap, újév, nagypéntek, húsvét hétfő, május 1., december 25-26. Szünnapokon nincs rendelkezésre állás, a kiegyenlítés természetesen euróban történik.

Fontosak a likviditási kérdések is. A kötelező tartalék a nap folyamán felhasználható a fizetések fedezetéül. Korlátlan a díjmentes napközbeni hitelkeret (az EMU tagországoknak). 100%-os fedezet mellett. Az „out” országok kötelesek biztosítani azt, hogy a többi jegybankkal szemben credit pozícióban legyenek, a bankok részére adható hitelkeretet az EKB meghatározza.

A TARGET napvégi folyamat (end-of-day procedure) a tranzakció referencia számokra alapul. Az EKB minden bilaterális kapcsolatra ellenőrzi a nap végén a jegybankok jelentései alapján:

- a legnagyobb interlinking referencia számot,
- valamint a teljesített fizetések értékösszegét.

Hiba esetén elindul a hibakeresési folyamat [12].

A nemzeti központi bankok által üzemeltetett RTGS rendszerekhez csatlakoznak a „belföldi” hitelintézetek és a kivételes jegybanki elbírálás alapján jogosult egyéb résztvevők. A hazai RTGS rendszerek Nemzeti Központi Bankon keresztül mint „ország-kapun át” kapcsolódnak a S.W.I.F.T. által biztosított „Interlinking” kommunikációs rendszerhez, amely az üzenetközvetítéseket és a szükséges informatikai rendszerek közötti konverziókat is végzi. A rendszerben a S.W.I.F.T. üzenetszabványai érvényesek [11].

A TARGET résztvevői

A TARGET fizetési rendszer résztvevői a nemzeti központi bankok által felügyelt, az Európai Gazdasági Térségben alapított hitelintézetek lehetnek, amelyek ezen státuszoknál fogva a nemzeti RTGS rendszerek résztvevői. Kivételként, az adott nemzeti bank jóváhagyása után a következők is részt vehetnek:

- a pénzügyi piacokon is aktív országos és helyi kormányzatok treasury részlegei,
- a közületi szektor testületei, melyek számlákat vezetnek ügyfeleknek,
- befektetési cégek,
- hatósági felügyeletek alá tartozó szervezetek, melyek klíring és elszámolási szolgáltatásokat nyújtanak.

A működés részletes szabályait az Iránymutató [11] tartalmazza.

A résztvevők struktúrája széleskörű, 1560 közvetlen és 2270 közvetett tagja van a TARGET-nek (2002. november). Mintegy 40 000 bank, illetve bankfiók érhető el közvetlenül a TARGET használatával. Távoli hozzáférés (remote access) biztosított (akár több RTGS-hez is). Jegybanki hitelt csak a saját jegybankjától kaphat minden hitelintézet.

A TARGET 1-hez több módon is lehetséges csatlakozni. A csatlakozó országok részére az EKB engedélyezte a TARGET kapcsolódást

- saját RTGS-sel;
- ún. klón RTGS-sel;
- másik jegybankban közvetlen tagként (az MNB is);
- saját RTGS-sel közvetett tagként egy másik jegybankon keresztül;
- egy kereskedelmi bankon keresztül [12].

A TARGET díjpolitikája

A külföldi TARGET fizetésekre vonatkozó árpolitikát az EKB 1998. júniusában fogadta el. A közvetlen résztvevők közötti külföldi fizetésekre kiszabandó díj a tranzakciók számától függ a következő degresszív skála alapján: havonta 1,75 EUR az első 100 tranzakció mindegyikéért. 1 EUR a következő 900 tranzakció mindegyikéért és 0,8 EUR minden ezret meghaladó tranzakcióért. A díj a fizetés nagyságától és céljától függetlenül azonos, azt csak a küldő nemzeti bank számítja fel. A díj a tranzakció minden kezelési és feldolgozási költségét fedezi, kivéve a fizetési megbízás benyújtója és a küldő nemzeti bank közti kommunikációs költséget. A nemzeti bankok extra díjat számíthatnak fel az olyan fizetési megbízásokra, melyeket nem elektronikus úton továbbítanak. Más (belépési, időszaki) díjat nem számíthatnak fel a külföldi TARGET-szolgáltatásokra. A kereskedelmi bankok közötti verseny dönti el, hogy a bankok ügyfelei mennyit fizetnek a TARGET-fizetéseikért.

A TARGET átalakítása

2002 októberében az EKB Kormányzótanácsa döntés hozott a TARGET továbbfejlesztéséről. Többéves projektet hoztak létre a tagországok és a csatlakozó országok szakembereinek részvételével. 2003. február 6-án a Fizetési és El-

számlási Rendszerek Bizottsága (PSSC) jóváhagyta a TARGET 2 munkabizottság létrehozását (TF-T2).

A TARGET 2 az Eurórendszer jövőbeni RTGS-e lesz, mely a közös platformon (SSP) üzemel. Az európai bankközösség, központi bankok és az EKB igényei szerint készül.

Három központi bank ajánlatot tett az ECB számára (a 3CB közös ajánlata) az SSP megvalósítására. A Bundesbank, a Banca d'Italia, és Banque de France (3CB) bejelentette, hogy együtt pályáznak a rendszer megvalósítására és üzemeltetésére. Az ajánlat alapelvei:

- Az új rendszer teljesíti a felhasználói követelményeket – a TARGET Working Group (TWG) kidolgozta a „TARGET2 user requirements (October 2002)” dokumentumot, mely az európai bankközösség igényeit tartalmazza.
- Az új rendszer biztosítja a tagok egyenlőségét – egy ország bankjai sem élveznek előnyt, a költségviselés meghatározott elvek szerint történik, a 3CB a rendszert a résztvevő jegybankok (melyek a rendszer tulajdonosai lesznek) nevében működteti.
- Az új rendszer megőrzi a decentralizált működés elvét – továbbra is a jegybankok állnak kapcsolatban a saját bankjaikkal, a TARGET2-re történő felkészítés és migrálás a jegybankok feladata.
- Az új rendszert 2007. január 1-jére szállítani kell – a rendszer szakaszos indulására nincs mód, a kötelező alapfunkciókat az indulástól kezdve szolgáltatni kell [13].

Európai uniós kihívások és változások az elszámolás-forgalom területén

A fizetési forgalommal kapcsolatos problémák az európai fizetési övezetben

Az Európai Uniót létrehozó 1992-es maastrichti alapokmány alapvető követelményeket fogalmazott meg a tagországok gazdasági együttműködésére vonatkozóan. Elsődleges prioritást kapott az úgynevezett szabadságjogok érvényesítése az Unión belül. Az áruk, a tőke, a szolgáltatások és a munkaerő szabad áramlását hangsúlyozó vélemények mintegy az összetartozást szimbolizáló jelmondatként jelentek meg a tovább egységesülő Európa horizontján.

A tőke szabad áramlásának megvalósítása azonban a tagországok közti fizetési forgalomban jelentős változtatási kényszert fogalmazott meg. A szabadságjogok törvénybe iktatását követően ugyanis az Európai Unió Bizottsága számos felmérést készített a tagországokon belüli és a tagországok közti elektronikus fizetési forgalom összehasonlítására vonatkozóan, mely felmérések azt az eredményt hozták, hogy a régió- és az országokon belüli fizetési forgalom közt mind volumenében, mind pedig díjszabásában jelentős eltérések mutatkoznak, gátolva ezzel a tőke szabad áramlását. Jól szemlélteti a problémát egy 1999-ben készült felmérés, mely fényt derített arra, hogy míg egy tagországon belüli 100 euró összegű tranzakció átutalási díja nem került többé, mint 0,1-0,2

euró, addig egy ugyanekkora összegű tranzakció határon túlra történő átutalásának 17,1 eurós díja, több mint százszorosa volt a belföldi tranzakciós költségnek. A tagországokon belüli és azok közti átutalások volumenében hasonló differenciát mutatott a felmérés.

2560/2001 számú EK rendelet

Annak ellenére, hogy a Bizottság a '90-es évek folyamán folyamatosan próbálta elérni az észlelt problémák orvoslását jelentős változás nem történt ezen a téren. Mindezek után az Európai Tanács és Parlament 2001. december 19-én kiadta 2560/2001/EK számú rendeletét, amely tételesen sorra vette az Unió tagországi közt lebonyolított fizetési forgalomban észlelhető problémákat, illetve sorra vette az ezek megoldáshoz szükséges intézkedéseket. A rendelet megfogalmazta, hogy a belső piac működésének érdekében gondoskodni kell arról, hogy a határokon átnyúló, euróban történő fizetések költségei azonosak legyenek az egy tagállam határain belül kezdeményezett, euróban történő fizetések költségeivel. Fontos követelményként fogalmazta meg továbbá a rendelet az olyan fejlesztésekről való gondoskodást, amelyek megkönnyíthetik a határokon átnyúló fizetések teljesítését, a készpénz-átutalási szolgáltatást nyújtó intézmények számára. A rendelet elsősorban a feldolgozási mechanizmus előírta az IBAN és a BIC használatát a térségben működő bankok számára annak érdekében, hogy az átutalási folyamat könnyebbé és hatékonyabbá váljon.

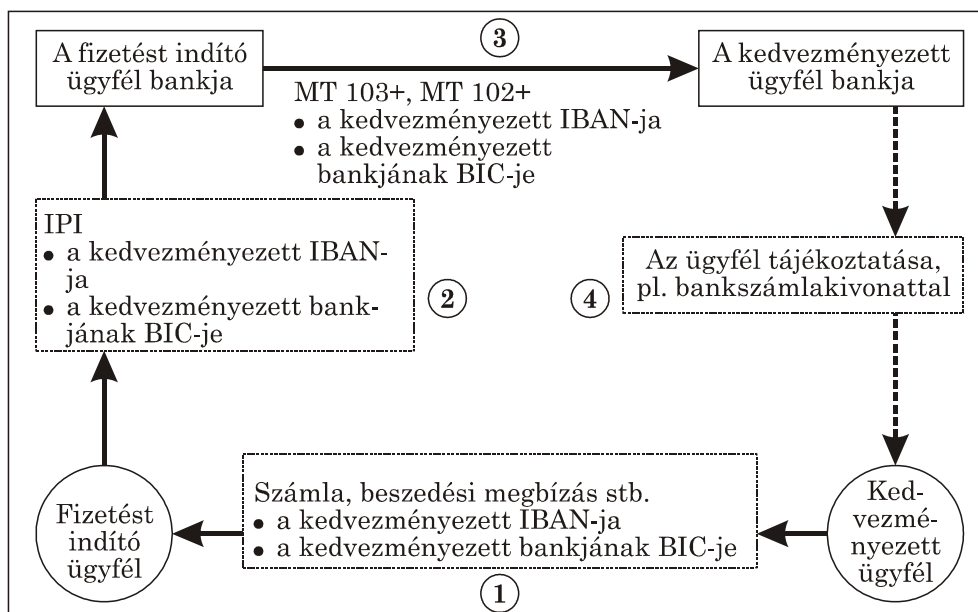
A rendelet a maximum 12 500 euró összegű tranzakciókkal kapcsolatban fogalmazta meg a fenti követelményeket, melyek összeghatára 2006. január 1-től 50 000 euróra emelkedik.

Az Európai Központi Bank szerepe

Annak érdekében, hogy a bankszektor és a fizetési infrastruktúra szereplői hozzáfogjanak a fenti hiányosságok minél előbbi megszüntetéséhez az EKB adminisztratív intézkedéseket helyezett kilátásba, illetve az is felmerült, hogy amennyiben nem történnek meg a szükséges változások, az EKB szolgáltatóként fog fellépni a szektorban. Erre azért került sor, mert az Európai Parlament felszólította az EKB-t, hogy közvetlenül nyújtson fizetési szolgáltatásokat az Unió lakosságának. Mivel azonban ennek technikai megvalósítása a TARGET rendszeren keresztül meglehetősen bonyolult, illetve felettebb költségessé lenne, így az EKB, a bankközi együttműködést szorgalmazta.

Az STP feldolgozás

A Közösség rendeletében megfogalmazott szabványosítási folyamatnak szükségessége az úgynevezett STP feldolgozás megvalósításában mutatkozik meg leginkább. A Straight Through Processing lényege az, hogy a Nemzetközi Bankszámlaszám (IBAN), illetve a Bank Azonosító Kód (BIC) segítségével egy olyan tranzakció feldolgozási folyamat épül ki, amely nélküli az emberi beavatkozás szükségességét, ezáltal jelentős mértékben csökkentve a feldolgozás idejét és költségeit.

1. ábra
Az STP feldolgozás folyamata

International Payment Instruction (IPI)

A nemzetközi fizetési megbízás papír alapú átutalási megbízás. Az IPI-t a kedvezményezett állítja ki, és egy számlával, vagy egy számlára történő hivatkozással küldi el a kötelezethez. A kötelezett az előre kiállított bizonylat még hiányzó a kötelezetre vonatkozó részeit kitölti, majd ezt követően a kötelezett fogja az IPI-t, illetve az azon található információkat felhasználni arra, hogy megbízást nyújtson be bankjának az átutalás végrehajtására.

Az IPI lehetővé teszi a banktól bankig terjedő STP eljárás alkalmazását, ami biztosítja az információ pontos, gyors és hatékony feldolgozását. A IPI támogatja az IBAN használatát, továbbá alkalmazása kiküszöböli a nemzetközi fogyasztói és üzleti fizetésekre jellemző hibákat, valamint az alkalmazó országok számára egységes nemzetközi számlafizetési lehetőséget biztosít.

Euro Banking Association (EBA)

Az Euro Banking Association 1985-ben jött létre. Az EBA-t 18 kereskedelmi bank és az Európai Befektetési Bank alapította, az Európai Bizottság valamint a Nemzetközi Elszámolások Bankjának támogatásával. Az szervezet eredetileg azt a célt kapta, hogy támogassa az ECU-t, illetve, hogy népszerűsítse annak használatát az ECU Clearing rendszeren keresztül.

Az EBA az ECU megszűnésével egy új fizetési rendszert épített ki az EURO1-et, amely rendszer technikailag teljes mértékben az ECU elszámolási rendszerre támaszkodott.

Ezt követően az EBA az EURO1-es rendszer kiegészítéseként egy, az alacsony összegű tranzakciókat kezelő rendszert fejlesztett STEP1 néven, a STEPS (Straight Through European Payment Systems) program keretében, mely program fő célja, hogy teljes körű szolgáltatást nyújtson az elszámolásforgalom területén az európai térségben.

EBA Clearing

Az EBA Clearing társaság 1998-ban jött létre 52 európai és más a világban működő jelentősebb bank részvételével. Az EBA működése során létrehozott elszámolási rendszerek üzemeltetését folyamatosan az EBA Clearing vette át. Az EBA Clearingnek 70 részvényes bankja van, melyek az EURO1, a STEP1 és a STEP2 rendszereket üzemeltetik. A vállalat folyamatosan fejleszti szolgáltatásait annak érdekében, hogy megfeleljen az Egységes Európai Fizetési Térség bankjai elvárásainak. Az EBA-val való együttműködésével pedig időről időre részt vesz a működőképes pán-európai fizetési környezet kialakításában.

Az EURO1 rendszer

Az EURO1 az Európai Unió tagországainak bankjai közt lebonyolított nagy összegű euró tranzakciók elszámolását végző rendszer, amely 1998-óta működik. A rendszer a SWIFT hálózatra épülő költség-hatékony és biztonságos elszámolási folyamatot biztosít a tagjai számára. Az EURO1-es rendszer az Európai Központi Banknál vezetett elszámolási számlákon végzi a tranzakciók klíringjét.

A rendszernek jelenleg 71 direkt és 45 indirekt tagsági viszonyal rendelkező tagja van, és több mint 8500 BIC címezhető meg a rendszerben. 1998-tól az EURO1-es rendszert az EBA Clearing üzemelteti.

A STEP1-es rendszer

A STEP1-es rendszer 2000 novemberében kezdte meg működését, azzal a céllal, hogy támogatást nyújtson a pénzüzetek számára a határon túli euró átutalások alacsony költségű és biztonságos lebonyolításához. A rendszer létrehozásának elsődleges célja tehát az volt, hogy segítséget nyújtson a bankoknak a törvényben előírt és az ügyfelek által is egyre inkább szorgalmazott kötelezettségeknek. Továbbá ezen a rendszeren keresztül lehetővé vált, hogy azok a pénzüzetek is csatlakozhassanak az EBA EURO1-es rendszeréhez, amelyek ezen rendszer szigorú csatlakozási kritériumait nem voltak képesek teljesíteni.

Az STEP1-es rendszer minden olyan bank számára nyitott, amely az Európai Unión belül működik. A rendszertagsághoz nincs szükség sem bizonyos szintet elérő kockázati besorolásra, sem pedig meghatározott szintű tőkeellátottságra.

A STEP2 rendszer bemutatása

A '90-es évek végén az európai elszámolási rendszerekkel kapcsolatban felmerült problémákra az Európai Uniót irányító intézmények széleskörű megoldást kerestek. Célként fogalmazódott meg, a fent említett Egységes Európai Fizetési Térség (SEPA) megvalósítása, annak érdekében, hogy kialakuljon a „hazai fizetési térség” fogalma, erősödjön a közös valuta pozíciója, és mélyebbé váljon a gazdasági integráció a Közösségen belül. Olyan elszámolási rendszer kialakítása vált tehát szükségessé, amely hatékonyan kezeli az Unió tagországi közt folytatott kis összegű euró átutalásokat.

Így jött létre a STEP2-es rendszer, az első pan-európai elszámolási rendszer a tömeges euró átutalások kezelésére. A rendszer a 12.500 euró összehatárig terjedő átutalásokat dolgozza fel. A rendszer kialakítása során, a széles körben elfogadott szabványokat és a legújabb technológiát vették alapul. A rendszer kötegelt formában fogadja és küldi a tranzakciókat, amely lehetővé teszi azok gyors és költség-hatékony feldolgozását.

A STEP2-es rendszer 2003 áprilisában kezdte meg működését megelőzve, az Európai Bizottság 2560/2001-es számú rendeletének életbe lépését. Mivel a STEP2-es rendszer maximálisan megvalósítja a rendelet előírását, az olcsó és hatékony európai szintű elszámolási rendszer kiépítésével kapcsolatban, jelentős szerepet játszik a SEPA kialakításában is.

A rendszernek jelenleg 78 direkt és több mint 1300 indirekt státusszal rendelkező tagja van. A rendszer átlagosan mintegy napi 125 000 tranzakciót kezel, amely a belföldi elszámolási rendszerek tranzakció volumenéhez képest elenyésző, mégis jelentős szerepet tölt be az egységes piac hatékony működésében.

Tagsági formák a STEP2-es rendszerben

A tagsági formával kapcsolatban a bankok részéről megjelenő igényeknek eleget téve a STEP2-es rendszer kétféle tagsági formát kínál ügyfeleinek.

A rendszerben lehetővé válik a direkt tagsági forma, valamint az indirekt státuszú tagság. Az indirekt tagsági formával rendelkező ügyfelek a direkt tagsági formával rendelkező tagokon keresztül fogadhatnak és küldhetnek tranzakciókat a rendszerben.

Mivel a STEP2-es rendszer az EURO1 vagy a STEP1 rendszerekben teljesíti az elszámolásokat, ezért a STEP2-es rendszer tagjai direkt tagsági formával rendelkeznek ezen rendszerekben is. Az említett két rendszerben, az EBA Clearing által 2003 novemberétől kialakított úgynevezett „pre-found” tagsági formával bíró tagok is direkt tagsági formával rendelkeznek a STEP2-ben.

Az elszámolás lebonyolítása a STEP2-es rendszerben

A STEP2 rendszer két elszámolási napot vesz igénybe a kis összegű euró átutalások terhelésére és jóváírására.

A rendszer tagjai a D-1 elszámolási napon reggel 10.00-tól este 22.00-ig fogadják a rendszertagok tranzakcióit. A tranzakciók elszámolására másnap – D elszámolási napon – kerül sor reggel 7.30 és 8.00 között.

A rendszer a maximum 12 500 euró összegű tranzakciók elszámolását teljesíti egészen 2006-ig, amikortól az összeghatár 50 000 euróra módosul.

A hazai hitelintézetek csatlakozása a STEP2-es rendszerhez

A Fizetési Rendszer Fórum (FRF)

A Fizetési Rendszer Fórumot a Magyar Nemzeti Bank kezdeményezésére alapították a pénzforgalomban meghatározó szerepet játszó hitelintézetek, az MNB, a Magyar Bankszövetség, valamint a Magyar Államkincstár 2003. június 11-én. Az FRF tagjai közé tartoznak továbbá az elszámoló házak, az Országos Takarékszövetkezeti Szövetség, a Takarékszövetkezetek Országos Érdekképviseleti Szövetsége és a Magyar Posta Rt.

Az FRF célja a hazai fizetési rendszerek piaci igényeknek megfelelő, folyamatos és hatékony fejlesztése, a rendszerek európai fizetési rendszerekbe történő integrációjának elősegítése. Az FRF ajánlásokat dolgoz ki a hitelintézeti és a fizetési rendszer tagjai, valamint a szabályozó hatóságok részére.

Az FRF jelentős szerepet játszott a hazai hitelintézeti szektor STEP2-es rendszerhez való csatlakozásának megvalósításában.

A csatlakozás előkészítése

A hazai hitelintézeti szektor az ország uniós tagsága révén szintén köteles megvalósítani a 2560/2001. számú Bizottsági rendelet által megfogalmazott követelményeket. A hazai bankoknak is fel kell készülniük arra, hogy képesek legyenek a kis összegű euróátutalások gyors és olcsó kezelésére.

Ennek megvalósítására a belföldi elszámolásforgalom lebonyolítója a GIRO Rt. és a Magyar Nemzeti Bank keresett közös megoldást. A két intézmény közös projekt keretében dolgozta ki, a hazai hitelintézeti szektor csatlakozásának technikai feltételeit.

A hazai bankok csatlakozási lehetősége a STEP2-es rendszerhez

A STEP2-es rendszerhez való csatlakozásnak alapvetően három formája valósulhat meg a hazai bankok esetében:

- közvetlen csatlakozás,
- közvetett csatlakozás,
- saját bankcsoport, belső hálózatán keresztül.

A közvetlen csatlakozásnak nincsenek különösebb pénzügyi kritériumai, ugyanakkor az ilyen formában megvalósuló csatlakozás technikai feltételeinek megteremtése olyan indokolatlan plusz terhet róna, a rendszert egyébként ala-

csony tranzakciószámmal igénybe vevő hazai bankok számára, mely indokolatlanná teszi ennek felvállalását.

A bankcsoporton belüli megoldás (pl. HVB Hungary Rt.), ahol a bankcsoport központján keresztül az akár különböző tagországokban található leánybankok is elérhetőek az anyabank által nyújtott belső hálózaton keresztül, kedvező feltételekkel.

A közvetett csatlakozás egy olyan intézmény révén megvalósítható csatlakozási forma, amely intézmény a rendszerben közvetlen tagsággal rendelkezik.

A Magyar Nemzeti Bank által készített felmérés arra is választ próbált keresni, hogy a hazai bankok milyen csatlakozási formát kívánnak megvalósítani. A felmérésből kiderült, hogy a hazai bankok közül egyetlen egy sem kíván közvetlen formában csatlakozni a rendszerhez, valamint, hogy túlnyomó többségük a közvetett csatlakozási formát kívánja megvalósítani.

A közvetlen tagság többek között azért sem kifizetődő megoldás a hazai bankok részére, mert a rendszer direkt résztvevőinek a tranzakciók teljesítését végző EURO1/STEP1-es rendszerben is tagsággal kell rendelkezniük, melynek formái az alábbiak lehetnek:

- közvetlen tagság,
- úgynevezett „pre-fund” tagság,
- közvetett tagság.

A EURO1-es rendszerhez való közvetlen csatlakozás formája nem jöhet számításba, hiszen ennek minimális saját tőke igénye 1,25 Mrd euró. A STEP1-es rendszerhez való csatlakozás pedig, csak olyan bankok számára javasolt forma, melyek jelentős forgalmat bonyolítanak le ezen a téren. A közvetett csatlakozásra egy levelezőbankon keresztül nyílik lehetőség, míg a „pre-fund” tagsági forma kifejezetten a jegybankok részére bevezetett megoldási lehetőség.

Mindezek figyelembevételével Magyarországon az a megvalósítási terv született, hogy a Magyar Nemzeti Bank „pre-fund” tagsági formával vesz részt az EURO1-es rendszerben annak érdekében, hogy a STEP2-es rendszerben megjelenő kötelezettségeinek eleget tudjon tenni. A STEP2-es rendszerhez, közvetlen tagsági formával csatlakozik az MNB, a hazai bankszektor pedig, a jegybankon keresztül megvalósuló indirekt tagsági formával válik a rendszer részesévé.

A csatlakozás technikai megvalósítása

A hazai bankok STEP2-es rendszerhez való csatlakozása a nemzeti klíringház a GIRO Rt., valamint a MNB bank által kidolgozott és működtetett rendszeren keresztül kerül megvalósításra. A csatlakozás technikai megvalósításának nagyobb hányadát a GIRO Rt. bonyolítja, egyrészt a már meglévő infrastruktúrájának felhasználásával, másrészt pedig, a STEP2-es rendszerben való részvételhez szükséges egyedi fejlesztések megvalósításával.

A HUNSTEP2 Rendszer bemutatása

A HUNSTEP2 rendszer alapvető célja, hogy támogatást nyújtson a bankok magyarországi csatlakozási pontja, a bankok közti tranzakciók, az MNB elszámolási rendszere, valamint a STEP2-es rendszer részére.

A HUNSTEP2 rendszer a hazai klíringháznál kerül telepítésre, annak érdekében, hogy interfészként szolgáljon a rendszertagok, az MNB és a STEP2-es rendszer közt. A 2005. május 29-től működő HUNSTEP2 rendszernek az elszámolási folyamat zökkenőmentes lebonyolításához alapvetően a következő funkciókat kell ellátnia:

- hozzáféréssel kell rendelkeznie a GIRO Rt. jelenlegi adatátviteli rendszeréhez a GIRONet-hez,
- statikus adatkezelést kell végeznie,
- kezelnie kell az MNB által naponta rendelkezésre bocsátott, az egyes ügyfelekkel kapcsolatos euró-limiteket,
- fogadnia kell a hazai szektor által a STEP2-es rendszerbe küldött tranzakciókat,
- a megfelelő átalakítások után, a fogadott tranzakciókat tovább kell küldenie a STEP2-es rendszerbe,
- meghatározott ellenőrzési feladatokat kell végrehajtania a tranzakciókon, (strukturális felépítés, limitellenőrzés, általános adatok ellenőrzése),
- fogadnia kell a STEP2-es rendszer által a rendszer belföldi résztvevőinek küldött fájlokat,
- a STEP2-es rendszertől érkezett fájlokat megfelelő átalakítás után továbbítani kell a rendszer tagjai részére.

A Magyar Nemzeti Bank szerepe a STEP2-es elszámolások lebonyolításában

A Magyar Nemzeti Bank a kis összegű euró átutalások lebonyolítását a GIRO Rt.-vel közösen végzi. Az elszámolások technikai lebonyolításának nagyobb részét ugyan a hazai klíringház végzi el, az MNB nélkül azonban a rendszerhez való csatlakozás elképzelhetetlen, ugyanis a Magyar Nemzeti Bank az egyetlen olyan intézmény jelenleg Magyarországon, mely tőkeerőssége révén képes megfelelni az EURO1-es rendszer tagsági kritériumainak, amely viszont elengedhetetlen a tranzakciók elszámolásának érdekében.

Az MNB feladatait az alábbiak szerint lehet összefoglalni:

- közvetlen tagság az EURO1 és STEP1 rendszerekben,
- euró számlák vezetése a rendszer tagjai részére,
- a rendszertagok nyilvántartásával kapcsolatos adminisztráció,
- kommunikáció az EURO1-gyel és a STEP2-vel a SWIFTNet-en keresztül,
- díjak beszedése a rendszer tagjaitól.

Az MNB feladata továbbá, hogy rendelkezésre bocsássa az összes STEP2-be küldött elszámolás fedezetét a D-1 napon. Az MNB az EURO1-es rendszerben történt elszámolást követően elszámolja a rendszertagok számláin azok terhelési pozícióit a D-1 napon. A D elszámolási napon érkezett jóváírási tranzakciók elszámolása szintén az MNB feladata, továbbá ha FVR és CPF fájlok érkeznek,

akkor módosítani kell a D-1 napi terhelési pozíciókat. A terhelési értesítések formátuma mind az MNB mind pedig, a rendszer tagjai számára ugyanolyan formátumúak, azzal az eltéréssel, hogy míg egy-egy rendszertag csak a rá vonatkozó pozícióról kap jelentést, addig az MNB minden rendszertag pozíciójáról jelentést kap.

Helyzetünk a TARGET2 indulásakor

A helyzetünket a következő tényezők határozzák meg alapvetően:

- A TARGET2 indulásakor (mely a projektterv szerint 2007. január) a törvényes fizetőeszköz még a forint lesz, a hazai forgalom, a monetáris politika végrehajtása, a kötelező tartalék képzés stb. forintban történik.
- A TARGET2 csatlakozás az EMU-hoz történő csatlakozásunktól kezdve kötelező, addig döntés kérdése (a bankok is dönthetnek arról, hogy kívánják-e TARGET tagok lenni az MNB-n keresztül).
- A VIBER működtetése (valamint a BKR, KELER kapcsolat) változatlanul az MNB feladata, ugyanakkor a TARGET2-vel kapcsolatosan csak bizonyos feladatokat kell ellátni.

Bárhogyan is alakul a jövő, a konvergencia követelményeknek megfelelően az MNB-nek végül is csatlakoznia kell a TARGET2 rendszerhez.

Irodalomjegyzék

- [1] SOÓS JÁNOS: Az Európai Központi Bank működési keretei, MNB Műhelytanulmányok. Budapest 2002.
- [2] EKB Információs anyag: „TARGET brochure”. 1998. július.
- [3] EKB Információs anyag: „The TARGET service level”. 1998. július.
- [4] EKB Információs anyag: „Press Release on TARGET”. (1 July 1998)
- [5] EKB Információs anyag: „Policy statement on euro payment and settlement systems located outside the euro area”. (3 November 1998)
- [6] EKB Információs anyag: „Third progress report on the TARGET project”. (12 November 1998)
- [7] EKB Információs anyag: „TARGET testing completed”. (17 December 1998)
- [8] EKB Információs anyag: „Successful launch of TARGET”. (4 January 1999)
- [9] EKB Információs anyag: „TARGET: temporary extended service window”. (11 January 1999)
- [10] EKB Információs anyag: „TARGET price structure”. (10 June 1998)
- [11] EKB kiadvány: „The TARGET Guideline”. 1999.
- [12] MORVAYNÉ ARADI ANNA: TARGET 1, Előadássorozat – MNB, 2005. május.
- [13] MORVAYNÉ ARADI ANNA: TARGET 2, Előadássorozat – MNB, 2005. május.
- [14] ALMÁSI SZABOLCS: Hitelintézetek közötti elektronikus elszámolási rendszerek Magyarországon, és kapcsolódási lehetőségeik az Európai Unió rendszeréhez GIRO Rt. 2005. Budapest.
- [15] www.mnb.hu